

IMPLICAREA TINERILOR ÎN VIAȚA POLITICĂ

- *RAPORT FOCUS-GRUP* -

CUPRINS

1	METODOLOGIE	3
2	REZUMAT / CONCLUZII	4
3	REZULTATELE CERCETĂRII	10
3.1.	INTERESUL TINERILOR PENTRU POLITICĂ	10
3.2.	ATITUDINI ȘI AȘTEPTĂRI DESPRE POLITICĂ	13
3.3.	IMPLICAREA TINERILOR ÎN VIAȚA POLITICĂ	18
3.4.	PERSPECTIVELE DE VIITOR DUPĂ ABSOLVIREA FACULTĂȚII	26

1. METODOLOGIE

Obiectivul cercetării: evaluarea interesului și implicării tinerilor în viața politică

Metoda de cercetare:

 focus-grup

Design-ul cercetării:

 4 focus-grupuri

Durata discuțiilor:

 o oră și jumătate minim – două ore maxim; discuțiile au fost înregistrate (video și audio) și transcrise.

Structura grupurilor:

 selecția respondenților s-a făcut în funcție de două variabile socio-demografice: educația (studenți anul II sau III și masteranzi) și sexul.

Pe baza variabilelor mai sus menționate s-au stabilit următoarele categorii socio-demografice:

Focus-grup	Componența grupei		Desfășurare		
			Data	Ora	Locația
FG 1	3 studenți Științe Politice 2 studenți Inginerie Aeronautică 1 student Medicină Generală 1 student Contabilitate 1 student Finanțe Bănci 1 student Comunicare	4 femei 5 bărbați	16.11.2009	16.30 - 18.30	Sediul MEDNET (Str. Turda, Nr 98, Bl. 29 A, Tronson II, Etaj 8, Ap. 24-25), în sala de Focus-grup
FG 2	1 student Științe Politice 1 student Studii Europene 1 student Relații Internaționale 1 student Comunicare 1 student Drept 1 student Limbi și Literaturi Străine 1 student Medicină Generală 1 student Construcții Civile 1 student Inginerie Aeronautică	4 femei 5 bărbați	16.11.2009	19.00 - 21.00	Sediul MEDNET (Str. Turda, Nr 98, Bl. 29 A, Tronson II, Etaj 8, Ap. 24-25), în sala de Focus-grup
FG 3	5 studenți Științe Politice 1 student Teorie și Analiză Politică 1 student Administrație și Management Public 1 student Drept 1 student Cibernetică	5 femei 4 bărbați	18.11.2009	16.30 - 18.30	Sediul MEDNET (Str. Turda, Nr 98, Bl. 29 A, Tronson II, Etaj 8, Ap. 24-25), în sala de Focus-grup
FG 4	4 studenți Relații Internaționale și Studii Politice 3 studenți Studii de Securitate 1 student Drept 1 student Inginerie Aerospațială	5 femei 4 bărbați	18.11.2009	19.00 - 21.00	Sediul MEDNET (Str. Turda, Nr 98, Bl. 29 A, Tronson II, Etaj 8, Ap. 24-25), în sala de Focus-grup

2. REZUMAT / CONCLUZII

2.1. INTERESUL TINERILOR PENTRU POLITICĂ

Ca tendință, participanții au un interes moderat față de politică, atât cât să știe “*ce se întâmplă*”. Identificăm mai multe categorii: cea mai numeroasă, tinerii care sunt interesați de politică, dar fără să investească timp și eforturi deosebite; cea de-a doua categorie este formată din cei care devin atenți la scena politică doar ocazional - numai în anumite situații (campanie electorală, criză etc.); în fine, tinerii foarte interesați de viața politică sunt cei care lucrează deja în mediul politic.

În rândul celor care manifestă un interes moderat pentru politică atrage atenția poziția studenților de la facultățile de profil. Aceștia au subliniat că urmăresc evoluțiile scenei politice prin specificul cerințelor de la facultate, dar interesul lor se îndreaptă mai ales către politica internațională și teorie politică. Ei susțin că scena politică internă dominată de *scandal* și de *amatorism* i-a făcut să se reorienteze spre domeniul relațiilor internaționale.

Dincolo de aceste deosebiri, majoritatea celor prezenți a subliniat că nu ar dori să participe activ la viața politică și deci, să urmeze o carieră politică.

Cea mai accesibilă și utilizată sursă de informare este internetul la care se adaugă postul de televiziune Realitatea și Antena 3.

Tinerii sunt la curent mai degrabă cu acțiunea omului politic decât cu activitatea instituțiilor statului și organizațiilor. Referitor la acțiunea omului politic ei sunt preocupați mai ales de aspectele legate de „*strategie*”, „*culise*” și „*manipulare*”.

În general, participanții au urmărit campaniile electorale din anii trecuți și sunt interesați de actuala campanie, toți exprimându-și intenția de a merge la vot. Nu sunt însă de acord cu modul în care se desfășoară campania, respectiv, sub forma unui șir interminabil de incidente și acuzații reciproce.

2.2. ATITUDINI ȘI AȘTEPTĂRI DESPRE POLITICĂ

Tinerii asociază politicul cu „*lupta pentru putere*”, „*scandalul*”, „*grupurile de interese*” și tot felul de „*jocuri*”. Am remarcat pe parcursul discuțiilor un întreg imaginar legat de tot ceea ce înseamnă culisele politicii și manevrele politicienilor.

Politica din România este apreciată negativ, fapt care îi face pe acești tineri să refuze implicarea în viața politică. În opinia lor politica autohtonă este lipsită de *profesionalism*, predomină *interesul personal*, *nepotismul* și *scandalul* (termenul de „*circ*” a revenit constant în discuție), nu există o *ofertă ideologică* astfel încât programele politice nu se pot diferenția.

De la politicieni tinerii așteaptă „*profesionalism*”, „*responsabilitate*” și „*interes național*”. Legat de acțiunea politicienilor principalul lucru pe care ei îl deplâng este utilizarea politicii pentru interesul personal.

De aceea, primul lucru pe care l-ar schimba în viața politică vizează stoparea corupției și a nepotismului. În al doilea rând, participanții au în vedere schimbarea criteriilor de selecție a politicienilor-candidați. Tinerii au insistat foarte mult asupra faptului că un politician trebuie să aibă o pregătire temeinică, nu doar într-un domeniu profesional anume, ci și în domeniul științelor politice. În opinia lor, educația, cultura generală și competența profesională trebuie să facă parte din profilul unui politician. Ei s-au arătat revoltați de faptul că nu există nici un „*filtru*” și că „*oricine*” poate să devină politician sau să candideze dacă are pârgurile necesare.

Principalele calități pe care ar trebui să le aibă un om politic sunt cinstea și educația solidă (nu întâmplător ei au punctat printre altele cât de important este pentru un politician să utilizeze corect limba română). Un lucru pozitiv pe care îl poate face un politician este să găsească „*soluții*”, să fie un „*exemplu*” și în general să aibă o „*direcție*”.

2.3. IMPLICAREA TINERILOR ÎN VIAȚA POLITICĂ

Ca tendință, tinerii își exprimă opiniile în spațiul public ocazional. Ei nu au obișnuința de a se implica în dezbateri și controverse la facultate sau în alte spații publice. Rareori iau poziție față de anumite aspecte negative pe care le sesizează în diverse locuri publice. De altfel, ei s-au arătat oarecum surprinși de întrebare. Răspunsurile participanților indică o anumită reticență în ceea ce privește expunerea în spațiul public, unii dintre ei au subliniat că sunt destul de „calculați” în această privință mai ales dacă este vorba de locul de muncă.

De regulă, implicarea în viața politică este apreciată ca fiind foarte importantă pentru evoluția democratică a unei societăți. În același timp, participanții nu doresc să participe la viața politică. Pentru majoritatea dintre ei viața politică presupune compromisuri pe care ei nu le pot accepta (în repetate rânduri au subliniat că „nu sunt făcuți” pentru politică). A face politică înseamnă de asemenea a renunța la o carieră profesională solidă și onestă (cei care fug de profesie și performanță s-ar refugia în politică).

În rândul tinerilor s-a conturat și o categorie - chiar dacă nu predominantă - care nu exclude implicarea în viața politică într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat. Motivațiile sunt diverse. Astfel:

- Mai întâi sunt cei care doresc să devină consultanți, manageri și strategii, așadar, să participe la viața politică, dar în spatele scenei pe care se desfășoară acțiunea protagoniștilor.
- În al doilea rând, sunt tinerii care vor să participe la viața politică indirect, sub forma unor acțiuni ale societății civile. Aceștia au subliniat că pot fi realizate lucruri importante fără a fi neapărat membru într-un partid. În fine, doar doi participanți sunt decizi să urmeze o carieră politică pentru că au descoperit că le place și cred că pot realiza ceva în acest domeniu (de altfel, majoritatea a participat deja la o serie de acțiuni de voluntariat sau proiecte în cadrul unor

ONG-uri; ei admit totodată că voluntariatul și participarea la acțiunile societății civile nu reprezintă un „*stil de viață*” în România).

Tinerii sunt convingși că decizia lor de a se ține departe de scena politică este de fapt opțiunea multor tineri din România. În opinia lor, motivele pentru care tinerii din România nu se implică în politică sunt diverse: în primul rând, neîncrederea generalizată în clasa politică; nepotismul; lipsa de informare a tinerilor, dar și saturația față de politică, proces la care ar contribui și mass-media; lipsa de transparență a structurilor politice, accesul la mediul politic depinzând de resursele financiare și de relații; absența unor convingeri legate de societate și politică.

În opinia altor participanți, tinerii care se implică în politică sunt „*cei care fac asta pentru bani, pentru a cunoaște oameni importanți care să-i ajute*”.

2.4. PERSPECTIVELE DE VIITOR DUPĂ ABSOLVIREA FACULTĂȚII

În opinia participanților, o carieră de succes presupune să lucrezi într-un domeniu care îți place și să ai un salariu cât mai bun. Mulți sunt de părere că în România îți trebuie mult „*noroc*” și în general o conjunctură favorabilă pentru că altminteri este mai greu să evoluezi pe baza meritelor tale și să fii tratat în mod corect.

După absolvirea facultății foarte mulți și-ar dori să lucreze în sfera privată, în primul rând din rațiuni financiare, pentru condițiile mai bune de muncă, dar și pentru că: „*în mediul public din România, în momentul actual, ierarhiile sunt blocate, se bazează foarte mult pe nepotism sau politică*”.

Idealul pentru unii dintre ei ar fi o organizație internațională sau o companie multinațională deoarece „*companiile se adaptează, se mulează pe sistemul nostru, se mai fac avansările și pe alte criterii decât pe competență*”.

2.5. PERCEPȚIA SFEREI POLITICE – TENDINȚE

Participanții admit necesitatea ca tinerii să se implice în viața politică, să participe la acțiuni ale societății civile și în general să ia poziții în spațiul public față de anumite probleme. Nu sunt însă dispuși să fie ei aceia care să se implice în politică; de asemenea, nu au obișnuința de a participa la dezbateri și controverse publice în propria instituție sau în alte spații publice; au în schimb o anumită disponibilitate către societatea civilă.

Mulți dintre participanți au evidențiat importanța societății civile, subliniind că tinerii nu sunt nici suficient informați în acest domeniu și nici formați să participe la astfel de activități (ei consideră că orele sau proiectele de educație civică din școală sau licee sunt într-o anumită măsură formale și neatractive pentru tineri).

În ceea ce privește implicarea în viața politică tinerii sunt reticenți în principal din două motive: pe de-o parte, pentru ei politica în România înseamnă culise, manevre, scandal, interes personal, și nepotism iar acest lucru îi împiedică să se implice într-o structură politică; pe de altă parte, ei au insistat că doresc să își facă meseria pentru care se pregătesc iar din acest punct de vedere politica și profesia ar fi incompatibile. Pe parcursul discuțiilor s-au dovedit foarte sensibili la faptul că în prezent politica este utilizată pentru a obține beneficii personale iar în unele cazuri pentru a legitima false competențe și cariere profesionale.

Mulți dintre ei au subliniat că neimplicarea în viața politică a tinerilor este și o chestiune de generație. În opinia lor, tinerii au alte priorități decât participarea la viața politică. Ei mai cred că politica poate să devină o preocupare după 30 de ani, când ai deja o carieră, o familie, o experiență și, implicit, alte motivații. Mai mult, unii dintre ei au menționat că, într-o societate normală, politicul ca activitate ar trebui să îi preocupe numai pe cei cu adevărat interesați și care se pregătesc pentru acest tip de activitate.

„Pentru un tânăr nu este ușor să ia decizia implicării în viața politică”, este o afirmație la care participanții au revenit deseori cu maturitate și luciditate. Sunt conștienți de pildă, că tinerii pot fi manipulați și „folosiți”. Mai ales cei care studiază științele politice au arătat că este important să nu fii îndoctrinat, să îți păstrezi gândirea critică și să analizezi cu detașare fenomenul politic.

Pentru moment participanții percep sfera politică ca pe o altă „lume” la care se accede greu, în orice caz nu în funcție de competențe și de profilul moral. O lume complicată și lipsită de transparență pentru care îți trebuie multă experiență și unele trăsături de caracter. De aceea cei mai mulți spun încă de la început că „nu sunt făcuți” pentru politică; alții, mult mai puțini, consideră că nu au pregătirea necesară, ei dorind mai întâi să studieze și să atingă un nivel profesional tocmai pentru a se deosebi de actuala clasă politică.

Discuțiile au pus în evidență interesul mai mare pentru politică al studenților de la științe politice. Aceștia au rezerve clare față de o eventuală participare la viața politică, dar sunt mai preocupați de fenomenul politic decât colegii de la alte facultăți. Studenții care nu sunt de la facultățile de profil sunt centrați în primul rând pe cariera profesională iar politica face parte tangențial din sfera de interes. Ambele categorii sunt însă de părere că politica autohtonă degajă amatorism și un scandal nesfârșit. Ei așteaptă de la politicieni responsabilitate și un discurs care să exprime cultura și profesionalismul politicianului. Acesta este de altfel și un alt motiv pentru care tinerii au rezerve să participe la viața politică. Cu alte cuvinte, chiar dacă s-ar implica, spun ei, nu ar putea influența cu ceva, pentru că ierarhiile politice sunt prea rigide iar atacurile reciproce constituie de fapt norma de bază.

3. REZULTATELE CERCETĂRII

3.1. INTERESUL TINERILOR PENTRU POLITICĂ

“Interesul meu pentru politică a fost unul crescut atunci când am venit în anul I la Facultatea de Științe Politice, însă s-a pierdut treptat pentru că am intrat în contact cu adevărata lume politică și mi-am dat seama că nu stau lucrurile exact așa cum le visam eu la 15-16 ani, când visam cu ardoare să intru într-un partid politic și să fac carieră politică” (Cătălina, 21 ani).

Participanții sunt interesați de politică, dar într-un mod “rezonabil”, fără să manifeste un entuziasm deosebit. Interesul lor are motivații diferite. Astfel:

- Cei mai mulți vor pur și simplu să fie informați și să știe “*ce se întâmplă*”, acești tineri declarând că interesul lor se situează „*undeva pe la mijloc*”.
- Studenții de la științe politice au subliniat că interesul lor se explică prin natura facultății, dar mulți dintre ei au ținut să precizeze că nu îi interesează o carieră politică. De remarcat faptul că unii studenți de la facultățile de profil s-au arătat interesați mai degrabă de politica externă, relațiile internaționale și în general de „*partea teoretică a politicii*” (Sabina, 20 ani). Pentru aceștia politica internă și cea externă reprezintă două lumi diferite: „*Pe mine mă interesează destul de puțin, mai mult chestiunile de politică internațională, de aste am și urmat Științe Politice, pentru politica internațională. Pe o scală de la 1 la 5 politica internă e 1*” (Iuliana, 24 ani).
- O altă categorie este cea formată din tinerii care se preocupă de politică numai în anumite contexte: campania electorală, criza economică, atunci când jocul politic se amplifică etc.
- Cei care s-au arătat ca fiind extrem de interesați de politică lucrează, de regulă, în medii care au legătură cu sfera politică sau au avut, încă înainte de începerea facultății, ocazia de a se familiariza cu mediul politic. Totuși, ei au insistat că nu doresc o carieră politică tocmai pentru faptul că au putut să cunoască direct mediul politic:

„Eu sunt obligată să urmăresc evenimente politice, sunt implicată în campania electorală a unui candidat, dar nu doresc să fac parte din politică. Eu vreau să lucrez într-un ONG și să eventual să fac lobby ...” (Andreea, 21 ani).

„Interesul meu pentru politică a fost unul crescut atunci când am venit în anul I la facultatea de Științe Politice, însă s-a pierdut treptat pentru că am intrat în contact cu adevărata lume politică și mi-am dat seama că nu stau lucrurile exact așa cum le visam eu la 15-16 ani, când visam cu ardoare să intru într-un partid politic și să fac carieră politică.” (Cătălina, 21 ani).

- În general s-a subliniat că interesul pentru politică ar fi mai ridicat dacă ar exista un alt tip de presă (*„nu ai pe cine să ascuți în ziua de astăzi; îți pierzi interesul”* – Claudia, 23 ani) și un alt tip de discurs politic (*„nu aș vrea niciodată să am legătură cu politica din cauza situației din România în primul rând, pentru că nu aud pe nimeni, auzi doar păreri în contradictoriu și nicăieri n-ajungi”*).

Participanții discută politică ocazional, de regulă, când sunt *„scandaluri”*, *„cade guvernul”* sau *„dacă e ceva extraordinar”* – este cazul mai ales al tinerilor care nu sunt de la facultățile de profil. Tinerii de la facultățile de profil se implică mai mult în discuții despre politică, deși chiar și printre aceștia se regăsesc cei care le consideră *„inutile”* (*„consider că e o discuție fără sens pentru că nu îmi aduce niciun câștig, e moca. Dacă cineva știe, cunoaște și e pasionat de politică îl ajut, intervin, din complezență. Dar să vin eu să abordez teme politice, nu mă caracterizează”* – Adrian, 23 ani).

Cele mai utilizate surse de informare sunt în ordinea frecvenței: internetul (majoritatea citește presa online), Realitatea TV, Antena 3, emisiunile politice de la diverse posturi de televiziune, agențiile de presă (Mediafax, NewsIn). Internetul pare să fie sursa cea mai accesibilă și cea mai utilizată.

Interesul tinerilor se îndreaptă în primul rând către oamenii politici și mai puțin către partide, Parlament și ale instituții ale statului („*cred că în ziua de azi oamenii politici fac partidele*”). Mulți au susținut că partidul și omul politic nu pot fi disociați, dar omul politic este factorul decisiv. Omul politic este cel care „*reprezintă partidul și tot ce face acel om asociez cu partidul din care face parte*” (Adrian, 23 ani). Au existat și participanți - puțini – care și-au manifestat interesul mai degrabă pentru „*ideologii*” și „*probleme*” („*urmăresc o anumită problemă, încerc să o văd prezentată de mai multe ziare pentru că fiecare prezintă o anumită parte*” – Alexandru, 21 ani). Pe de altă parte, trebuie remarcat că mulți au redus acțiunea politicianului la „*strategie*”, „*culise*”, „*manipulare*”:

„*Mă interesează strategiile, fiecare cum se descurcă ca să ajungă undeva, sau cum trag sforile, cum manipulează, vreau să văd fiecare cum gândește*” (Andrei, 21 ani).

„*Când urmărești un politician e mereu ceva în spate, care nu ține neapărat de politică, de conflicte, de partide ci se leagă și de economic, de acțiunile militare*” (Dalia, 24 ani).

„*Tot strategia mă interesează mai mult, dar tot nu ajungi nicăieri, nici dacă urmărești, nici dacă nu urmărești. Asta e singura mea dezamăgire.*” (Adi, 23 ani).

Aproape toți participanții au afirmat că urmăresc actuala campanie electorală iar mulți dintre ei au fost preocupați și de campaniile anterioare. De asemenea, toți și-au exprimat dorința de a merge la vot. Referitor la campania în curs opinia generală a fost că „*nimeni nu spune nimic nou și în nici un caz nu prezintă o platformă electorală. Se presupune că dincolo de acuzațiile pe care și le aduc reciproc ar trebui să ne prezinte nouă ceva concret*” (Cristina, 22 ani).

3.2. ATITUDINI ȘI AȘTEPTĂRI DESPRE POLITICĂ

„Nu poți să le ceri unor oameni să facă ceva când ei nici nu sunt capabili de așa ceva, nu poți să aștepti profesionalism când ei nu sunt profesioniști, nu poți să aștepti să fie bine când ei nu vor să fie bine” (Horațiu, 24 ani).

3.2.1. Primul gând despre politică

Primul lucru pe care participanții îl menționează atunci când definesc politica este „scandalul”. Urmează în ordinea frecvenței „putere”, „manipulare”, „circ”, „jocuri”, „corupție”, „un sistem de conducere” ș.a.

Dacă ar caracteriza însă pe scurt politica, majoritatea are în vedere „lupta pentru putere” și acțiunea unor „grupuri de interes”. De asemenea, mulți dintre tineri consideră că politica necesită „profesionalism”, „experiență” și o pregătire teoretică temeinică în domeniu.

În ceea ce privește politica din România, dincolo de opiniile majoritar negative, se remarcă un sentiment de profundă neîncredere în politicieni, o anumită repulsie și totodată detașare față de tot ce înseamnă sfera politică românească. Cele mai frecvente argumente în acest sens au fost:

- a) lipsa de profesionalism - mulți au deplâns faptul că politicienii nu se comportă „profesionist”, pentru că nu ar avea cultura politică necesară:

„Când spun politică mă gândesc la un grup de oameni profesioniști, cu studii, cu experiență și care fac ceva pentru popor. Politica este diferită în fiecare țară. La noi sunt acești oameni pe care i-am ales și care tot ne-au mințit” (Oana, 22 ani).

„Politicienii ar trebui să-și stăpânească dorința de putere, să mizeze mai mult pe competență în viața politică. Să nu mai ajungă europarlamentar persoane al căror tată este celebru, să nu mai ajungă miniștrii care nu au competențe în acel domeniu. De aceea ne aflăm într-o criză economico-politică, pentru că sunt oameni care nu sunt potriviți” (Cristina, 22 ani).

- b) interesul personal în politică – majoritatea consideră că politicienii români își urmăresc în primul rând interesul personal, de unde corupția atât de răspândită și ruptura dintre politician și cetățean: *„La noi oricine ajunge într-o funcție face la un moment dat o ilegalitate. La noi pare mai „pe față” și ai sentimentul că nu le pasă de noi, ne simțim mult mai mici decât ei”* (Alexandru, 21 ani); *„La noi în țară sunt foarte dezamăgit, politică mi se pare că fac doar pentru ei, nu și pentru țară”* (Iustin, 20 ani).
- c) scandalurile repetate – majoritatea participanților folosesc termenul de „circ” atunci când se referă la politica românească: *„Ținând cont că Adi Minune are funcție politică, Oana Zăvoranu a fost purtător de cuvânt... e un circ, un pitic care cântă, o bilă de silicon...”* (Andrei, 21 ani); *„au pierdut ținta, direcția. Ei nu încearcă decât să se împungă unii pe ceilalți, uitând pentru ce se află ei pe locurile pe care noi i-am pus”* (Andrei, 19 ani).
- d) absența unei oferte ideologice, motiv pentru care programele și discursurile politicienilor nu se pot diferenția:

„De fapt, toți urmăresc același lucru. Nu putem vorbi de ideologii, mi se pare că nu putem vorbi despre doctrine; roșu seamănă cu portocaliu” (Andrada, 21 ani).

„Să trecem către conflictul ideologic și să-l depășim pe cel personal. Cred că de aici ar decurge și alte lucruri pe care ni le-am putea dori: ordine, continuitate în program și decizii. Să nu schimbăm odată cu guvernarea și tot ce s-a făcut înainte. Luând totul de la capăt este clar că nu se ajunge nicăieri” (Andreea, 21 ani).

„Mi se pare un lucru dubios că s-a pierdut acea ideologie. Noi votăm niște steaguri pe care nu contează ce e scris, ar trebui să existe ceva și în spatele acestora, să votez o direcție” (Andrei, 21 ani).

„Singura așteptare este să intre într-o logică de care ei să nu își dea seama, o logică a conflictului, care să producă rapid polaritate, să producă tensiune. Pentru că din orice lucru aflat în conflict rezultă ceva” (Robert, 21 ani).

- e) o clasă politică prea puțin dispusă să își schimbe mentalitatea pentru a accepta oamenii potriviți în anumite funcții și roluri: *„Ei dacă ar fi avut această educație poate ar fi fost diferită situația, dar majoritatea provine dintr-un alt regim care i-a format într-un anumit fel și e foarte complicat să îți schimbi modul de gândire”* (Dan, 20 ani).

Referindu-se la politica din România unii dintre participanți au recurs la comparația cu alte țări. Astfel, unii s-au raportat la politica americană, pe care o consideră un model pentru ceea ce înseamnă spiritul de colaborare în politică în interesul țării: *„Uitându-mă la SUA, înainte de Obama, mi se părea că ei știu să facă asta. Știu să crească, știu să dezvolte, știu să se susțină, chiar dacă sunt certuri, ei fac totul în interesul țării”* (Horațiu, 24 ani).

3.2.2. Ce se așteaptă de la politicieni

De la politicieni participanții așteaptă în primul rând responsabilitate față de țară; aceasta ar însemna ca politicienii să nu se mai folosească de politică pentru a-și atinge interesul personal. Termeni precum *„professionalism”*, *„responsabilitate”* și *„interes național”* au revenit deseori în discuție: *„Aș vrea să se copieze un model din Anglia, pentru că acea persoană care se naște în familia regală este învățat de mic să fie un conducător, știe să-și apere țara pentru că o prețuiește, pentru că este averea lui. Nu luptă numai pentru el. Cred că asta este ideea la care ar trebui să tindem toți pentru a fi ceva mai bine”* (Claudia, 23 ani).

3.2.3. Primul lucru care ar trebui schimbat în politica românească

Primul lucru pe care l-ar schimba tinerii în politica românească are legătură cu stoparea *„corupției”* și a *„nepotismului”*. Astfel, mulți dintre participanți sunt

convinși că nu poți obține un post dacă nu ai relațiile necesare: „*Să nu mai fie corupție, să nu se mai transmită funcțiile din tată în fiu, degeaba se schimbă generațiile dacă și cei tineri sunt învățați cu aceleași deprinderi...Aș încerca să elimin corupția, dar este greu pentru că este peste tot, în toate mediile și în toate păturile sociale. Clasa politică cred că ne reprezintă ca popor. Neamțul când se duce la muncă, chiar muncește 8 ore*” (Mihai, 29 ani); „*...mi s-a întâmplat să nu pot să lucrez într-o instituție de exemplu pentru că nu aveam pe cineva acolo, nu aveam rude*” (Mariana, 23 ani).

Al doilea lucru pe care l-ar schimba se referă la criteriile de selectare a politicienilor-candidați. Foarte mulți dintre participanți au insistat asupra necesității de a avea în lumea politică „*cât mai mulți intelectuali și specialiști în politică și cât mai multă educație*” (Maria, 29 ani); „*Ar trebui să fie la putere cei care au fost învățați să conducă, nu oricine. Ar trebui să existe un filtru, să nu fie lăsați toți să candideze*” (Claudia, 23 ani).

Alte lucruri pe care tinerii le-ar schimba în politică se referă la o prezență mai mare a tinerilor și a femeilor în politică, limitarea numărului de mandate a aleșilor locali („*Spre exemplu în orașul meu natal există un primar care este la al cincilea mandat astfel încât totul în acel oraș și județ este condus de acesta și apropiații lui*” – Alin, 21 ani), investiții masive în educație și în general în educația civică („*Să fie oameni școliți, care au citit mult și au învățat*” – Andrei, 19 ani).

Unii dintre tineri s-au gândit la schimbări denumite chiar de ei înșiși „*extreme*”, de genul: „*Aș elimina clasa politică din România și aș aduce un guvern extern format din parlamentari din țări funcționale. Să existe și un organism de control format din români care să poată spune ce vrea și ce nu vrea*” (Andrei, 19 ani).

3.2.4. Principalele calități ale unui om politic

În opinia participanților, principalele calități pe care trebuie să le aibă un om politic sunt, în ordinea frecvenței, următoarele:

- cinstea, educația solidă într-un domeniu profesional („*Profesionist, cinstit. Prin profesionist înțeleg să aibă niște studii, să aibă destule cunoștințe și experiență într-un anumit domeniu astfel încât să poată aduce un plus de valoare*” – Alexandra, 20 ani);
- educația solidă în domeniul științelor politice („*noțiuni teoretice legate de ideologii, de bază ale politicii*”);
- diplomat și charismatic („*Unui politician trebuie să-i placă politica și s-o facă din pasiune. Vadim de exemplu e citit, e școlit, ar fi trebuit să fie și diplomat*” – Alexandru, 21 ani);
- să cunoască foarte bine limba română;
- un bun manager („*să fi condus în viața lui un grup de oameni, să știe să-și formeze o echipă. Să-i formeze și să-i aleagă pe criterii de competență și nu pe cunoștințe, relații, pile*” – Mihai, 29 ani)
- coerență în gândire, respectiv, o viziune pe termen mediu și lung, „*să aibă un fir roșu care să-i treacă prin ființă*”.

Participanții nu au răspuns cu ușurință la întrebarea dacă pot preciza un lucru pozitiv pe care l-ar putea realiza un politician, așadar, un lucru care ține strict de sfera de acțiune a politicianului. Ca tendință, ei cred că un politician poate să găsească o „*soluție*” și „*să știe să ia decizii*”. Punctele de vedere sunt însă diverse. Astfel, pentru unii politicianul poate să fie „*un exemplu*” („*Exemplul trebuie să pornească de undeva de sus. Dacă eu sunt ferm încercați și voi să fiți la fel. Dacă promovezi o politică și tocmai tu nu o respecti atunci ce poți*”

să ceri de la ceilalți” – Andrei, 21 ani), „să ofere o idee de coeziune a societății”, „să dea puțină speranță”, „să schimbe imaginea țării”, „să vegheze la îndeplinirea libertății fiecărui individ”, să nu împartă scena politică în „noi, ăia buni, voi, ăia răi” și în general „să aibă o direcție”. Alții sunt de părere că un politician trebuie pur și simplu „să facă treaba pentru care a fost pus acolo”.

3.3. IMPLICAREA TINERILOR ÎN VIAȚA POLITICĂ

„Sunt în număr foarte mic cei pe care îi interesează. În primul rând suntem și o generație care nu mai este preocupată de politică, care are alte idei” (Iustin, 20 ani).

3.3.1. Exprimarea unui punct de vedere în situații publice

Participanții își exprimă opinia în public ocazional. Nu iau poziții față de anumite situații pe care le sesizează în locuri publice și se implică doar în anumite cazuri în controversele sau dezbaterile de la facultate sau, după caz, la locul de muncă. De altfel, tinerii au subliniat că obișnuiesc să-și spună punctul de vedere mai mult în situații de comunicare interpersonală și mai puțin în situații publice.

Cei care se exprimă în spațiul public spun că o fac cu „multă diplomatie”, caută „să fie undeva la mijloc” și numai dacă ține „de competența” lor. În mod simptomatic, mai mulți tineri s-au autodefinit ca fiind „toleranți” și mai „rezervați”. De remarcat faptul că participanții la focus-grupuri nu au asociat exprimarea unui punct de vedere în public cu un comportament civic, ci mai degrabă cu o trăsătură de caracter:

„Eu sunt echilibrat, cred că e bine să fii undeva la mijloc. Depinde, dacă este o situație în care chiar trebuie să mă exprim, mă exprim. Dar în general sunt tolerant” (Emanuel, 23 ani).

„Și eu sunt excesiv de tolerantă, merg foarte mult pe diplomatie, dar de multe ori îmi pare rău, mi se pare că fac abuz de diplomatie” (Sabina, 20 ani); „Mie

îmi place să îmi spun părerea pentru ce mă pricep, pe ceea ce sunt eu pregătit și ce îmi place da, mă exprim” (Alexandru, 21 ani).

„Îmi exprim părerea, însă sunt extrem de indulgentă. Trebuie să mă nerveze cineva foarte tare ca să iau atitudine” (Andrada, 21 ani).

„Se întâmplă, dar nu de fiecare dată când ar trebui. Uneori mă gândesc că ar fi fost bine să intervin” (Dan, 20 ani).

Alți tineri se implică în situațiile publice care nu le afectează statutul profesional sau instituțional (de ex., semnalează comportamentul necivilizat al unora în locuri publice). Altminteri, în contexte instituționale ei admit că sunt mult mai calculați. Iată un astfel de context descris chiar de către o participantă la focus:

„Eu atrag atenția dacă se mănâncă semințe, dacă se vorbește la telefon prea tare, dacă se ascultă muzică, dar țin să mă uit la gradul de percepție al persoanei respective. Dacă persoana respectivă va înțelege greșit intenția mea de a face un bine colectivului în care ne aflăm țin să mă abțin pentru a nu avea personal probleme. La școală sesizasem o intenție de plagiat și nu am mers mai departe pentru că am fost sfătuită să rămân în banca mea, pentru că persoana candidată ar putea să nu mai apară în revistă” (Cătălina, 21 ani).

Același calcul strategic pare că există și atunci când controversa gravitează în jurul unor teme politice:

„Depinde de context, și revenind la discuțiile politice cred că aș discuta mai mult cu cunoscuții, nu m-aș apuca să vorbesc cu străinii lucruri de genul acesta” (Bogdan, 24 ani);

„Da, îmi exprim părerea, discut politică în facultate, dar niciodată pe cazuri concrete, strict pe candidați, mai mult ideologic sau pe paradigme” (Dinu, 21 ani).

Pe de altă parte, unii participanți au arătat că din momentul în care și-au găsit un loc de muncă au devenit mai precauți în exprimarea unei opinii:

„La facultate îmi exprim părerea, dar depinde de situație în general, când consider că e oportun să îmi exprim părerea mi-o exprim, însă mai nou am devenit un pic mai rezervată în exprimarea părerii, cel puțin la serviciu, e bine să ne gândim de 2 ori înainte să spunem ceva pentru că e vorba un pic și de protecția noastră ... dar poate să fie și utilă părerea noastră” (Cristina, 22 ani).

Printre participanți s-au numărat și cei – nu foarte mulți – care încearcă să își asume o poziție în diverse contexte publice atunci când este necesar. Aceștia au accentuat însă faptul că prin comparație cu alte țări *„de obicei, în țara noastră ne limităm la a ne plânge și nu mergem la vot și nu facem nimic. În Franța, Uniunea Națională a Studenților Francezi face de minim patru ori pe an proteste, pentru că anual se iau mai multe decizii cu privire la studenți. Normal ar fi ca atunci când există lucruri oricât de mărunte să mergem în stradă și să facem un protest civilizat”* (Alin, 21 ani).

3.3.2. Tinerii și implicarea în viața politică

„Nu aș vrea niciodată să am legătură cu politica în primul rând din cauza situației din România, pentru că nu aud pe nimeni, auzi doar păreri în contradictoriu și nicăieri n-ajungi” (Adi, 23 ani).

În ceea ce privește implicarea în viața politică majoritatea și-a exprimat în mod clar reticențele față de acest mod de implicare. Cei mai mulți dintre participanți sunt convingși că *„nu sunt făcuți”* pentru politică și resping aderarea la un partid. Ei admit că implicarea în viața politică este importantă, dar nu sunt dispuși să fie ei aceia care să se implice.

În rândul celor care nu s-ar implica în viața politică regăsim mai întâi categoria celor care au fost preocupați la un moment să intre într-un partid iar unii dintre ei chiar au și avut o experiență de acest fel. Contactul cu mediul politic i-a

făcut însă să renunțe. Unii au fost dezamăgiți, sesizând compromisurile care se fac în mediul politic:

„Eu m-am gândit, chiar foarte mult, am fost foarte entuziasmată și am participat într-o organizație de tineret care își propunea să se implice în viața politică, dar pe parcurs mi-a pierit entuziasmul. Am avut o deschidere în parlament chiar, și am văzut că au început să se certe și se jigneau...am zis că nu e de mine, nu pot și am rămas pe relații internaționale” (Iuliana, 24 ani).

„În anul II îmi doream foarte tare să fac parte din viața politică, am activat pentru o campanie electorală, nu a fost ceea ce îmi doream. În anul I de master am mai încercat o dată, am zis că poate e altceva, dar a fost la fel, am fost foarte dezamăgită cum se comportă staff-ul de campanie și cât de mult muncești pentru ei” (Andrada, 21 ani).

Alții au renunțat mai mult din motive pragmatice, pentru că nu au văzut nici o perspectivă în ceea ce îi privește: *„Eu am făcut parte dintr-un partid în urmă cu 2-3 ani, nu a fost nimic extraordinar, nu mă pasionează. M-am retras pentru că era pierdere de timp. Când o să am un interes și o ușă deschisă cum trebuie și unde trebuie, când o să mă avantajeze cu ceva...” (Andrei, 21 ani).*

Altă categorie este cea formată din tineri care nu doresc să se implice în politică pentru că sunt dezamăgiți de modul în care se duce politica în România. Pe scurt, ei nu au încredere în politicieni și în tot ceea ce presupune scena politică:

„Nu m-am gândit și nu cred că o să mă implic, din ce mi se povestește și din ce aud nu îmi doresc” (Sabina, 20 ani).

„În anul I de facultate chiar mă gândeam să intru într-un partid, dar mi-a trecut între timp, mi-am dat seama că nu am calitățile necesare. Eram în anul I, eram un pic mai naiv, dar mi-am dat seama că în România nu are sens” (Bogdan, 24 ani).

„Niciodată nu m-a tentat, sincer nu îmi place politica din România. În Franța și în Statele Unite este interesant cum teoria politică se aplică în realitate” (Andreea, 21 ani).

Pentru unii a participa la viața politică înseamnă să renunți la o carieră în domeniu și în general la profesionalism. Implicarea în politică este percepută deopotrivă ca un compromis moral și profesional: *„Nu, eu vreau să îmi fac treaba mea cum trebuie” (Adi, 23 ani).*

Dincolo de tendința dominantă descrisă mai sus au fost avansate și o serie de motivații ale celor care nu exclud o participare într-o formă sau alta la viața politică. Identificăm mai multe categorii, dintre care: mai întâi, cei care ar dori să se implice în calitate de consultant. Pe parcursul discuțiilor mulți au subliniat că nu îi interesează să apară *„în față”*, ci preferă să fie consilieri, manageri și consultanți în sfera politică. Pe de-o parte, pentru că în felul acesta nu se afundă în compromisuri, pe de altă parte, ar fi mai ușor să accezi astfel la mediul politic – de exemplu, unii tineri au amintit că pentru a pătrunde în lumea politică îți trebuie deopotrivă resurse financiare și anumite relații. Deci, dintr-un anumit punct de vedere, ei percep politicul nu doar ca pe o lume a compromisurilor și *„mâncătoriei”*, dar și o lume lipsită de transparență, la care se accede cu greu:

„Da, dar în calitate de consilier, strateg. Nu îmi doresc în calitate de om politic” (Cristina, 22 ani).

„Sunt sigur că o să mă implic în viața politică în calitate de politolog și analist politic. Domeniul politic nu o să-mi fie niciodată străin” (Dan, 20 ani).

„Cred că fuga pe poziția de coordonator vine tot dintr-o dorință de a face politică și tot dintr-o dorință de putere, numai că este mai pragmatic, în sensul că știi că n-ai șanse dar faci parte din cei care trag sforile” (Andreea, 21 ani).

Implicarea în acțiunile societății civile este o altă formă indirectă de participare la viața politică pe care tinerii au menționat-o; pentru unii, acțiunea

tinerilor în rândul societății civile ar conta chiar mai mult decât participarea propriu-zisă la viața politică:

„Implicarea nu aș vedea-o neapărat ca intrarea într-un partid. Anumite politici și proiecte care pot fi făcute prin presiunea ONG-urilor” (Alexandru, 21 ani).

„...cred că nu de implicare politică avem nevoie, ci de aderarea la structurile de reprezentare ale societății civile, care sunt mai importante acum decât structurile politice” (Alin, 21 ani).

„Politica se poate face și la un alt nivel, nu trebuie neapărat să aparții unei organizații politice. Da, tinerii au un interes scăzut față de politică datorită neinformării, datorită faptului că asociază politica cu un partid politic în principal. Cred că ar trebui mizat mai mult pe societatea civilă, pe faptul că ei ar trebui să conștientizeze că pot schimba lucrurile și fără să facă parte dintr-un partid politic” (Cătălina, 21 ani).

De altfel, un participant a subliniat că participarea tinerilor la scena politică fără a avea în prealabil o experiență în domeniul societății civile se poate dovedi chiar „periculoasă”:

„M-am implicat politic, am participat la două campanii electorale pentru Partidul Liberal, mai mult sau mai puțin impus de conjunctură. 3 săptămâni de campanie îți îngustează efectiv sfera de gândire: ești indoctrinat, ești pus pe fapte mari, îți afectează rațiunea, nu mai gândești critic, ca la facultate...devii la un moment dat decis că asta e singura soluție. Tocmai de aia, o implicare mult prea radicală a tinerilor în politică cu o educație civică redusă e foarte periculoasă” (Dinu, 21 ani).

În acest context trebuie remarcat că majoritatea tinerilor prezenți la focus a participat la programele unor ONG-uri și la acțiuni de voluntariat. Ei au reamintit însă că voluntariatul și participarea la acțiuni civice nu fac parte din cultura publică a societății românești. Mai mult, tinerii și lumea în general ar participa mult mai intens la astfel de acțiuni dacă acestea ar fi remunerate:

„Tinerii din România știu prea puține despre implicarea într-un ONG și se așteaptă la recompense materiale” (Cristina, 22 ani).

„Sunt foarte puțini doritori de a se implica în acțiuni de voluntariat, eu activez într-un ONG și este extraordinar de greu. La noi nu este promovat voluntariatul ca stil de viață, cred că ține foarte mult de mentalitatea și educația pe care am primit-o până acum” (Horațiu, 24 ani).

Cei care până în prezent nu s-au implicat în acțiuni de voluntariat sau în alte activități asemănătoare susțin că doresc să ia parte în viitor, dar cu condiția să nu aibă legătură cu politicul: *„Nu am participat până acum la nici un fel de voluntariat, aș vrea pe viitor să fac parte din ONG-uri, dar nimic legat de politică” (Bogdan, 24 ani).*

Doar doi participanți și-au exprimat în mod explicit dorința de a se implica în viața politică:

„Da, îmi propun să rămân în zona asta pentru că în zona asta am provenit din liceu și mi-am dat seama că îmi place. Pentru că eu cred că lucrurile pot fi schimbate în bine, cred în oameni care se pot specializa, pot fi profesioniști și pot ridica nivelul țării” (Liliana, 21 ani).

„Cred că fiecare dintre noi are o latură cu potențial dominator. Dacă mi s-ar face o propunere aș accepta, din partea zonei pe care o prefer” (Robert, 21 ani).

3.3.3. Opinii privind participarea tinerilor din România la viața politică

„Tinerii sunt dezinteresați. Se gândesc că politicienii nu fac nimic pentru ei și nu pot influența cu nimic prin faptul că se duc la vot. Eu am alte preocupări” (Alexandru, 21 ani).

Participanții sunt convinși că opțiunea lor de a nu se implica în viața politică este de fapt opțiunea multor tineri din România. Referindu-se la mediile pe care le frecventează (facultate, prieteni), ei au arătat că *„numai o categorie*

foarte mică de tineri vor să participe activ". Ei admit că mulți tineri se ghidează după o serie de clișee potrivit cărora participarea la viața politică nu duce nicăieri în condițiile în care oamenii politici nu se gândesc la cetățeni: *„Părerea mea este că gândirea lor este întemeiată pe niște clișee. Suntem obișnuiți să gândim că nu este nimic de făcut, nimic nu poate fi schimbat, toți sunt răi și corupți, nimic nu se face pentru noi, le pasă doar de ei. Soluții ar însemna să identifici și unde este problema”* (Andreea, 21 ani).

Un participant la discuția a propus chiar o clasificare:

- prima categorie: tineri *„care studiază și care au un scop în viață și care nu s-ar implica pentru că își urmează scopul ... Cei care studiază nu s-ar implica pentru că nu au timp, dacă ai un scop și vrei să faci bine ceva nu ai timp”*;
- cea de-a doua categorie: *„cei care urmează exemplul tatălui, gen Elena Băsescu”*;
- cea de-a treia categorie: *„tineri din clasa socială cea mai joasă, muncitori, săraci, care nu s-ar implica nici ei”* (Claudia, 23 ani).

În opinia altor participanți, tinerii care se implică în politică sunt *„cei care fac asta pentru bani, pentru a cunoaște oameni importanți care să-i ajute”* (Alexandru, 21 ani); *„Eu am cunoștințe care vor în politică pentru că le ies bani, pentru că îi ajută să facă bani”* (Adi, 23 ani).

Dincolo de neîncrederea generalizată în clasa politică, au fost menționate și alte posibile cauze ale neimplicării tinerilor în politică:

- lipsa de informare (de unde și riscul de a-i manipula mai ușor pe tineri);
- nepotismul (*„sunt mulți oameni tineri care s-ar implica activ în politică dacă aceasta nu ar fi un club exclusivist bazat pe nepotism. Ei chiar dacă se hotărăsc să se implice în politică nu au ușile deschise. Aparent există un mecanism de control de sus și nu ai libertate”* – Andrei, 21 ani);

- saturația față de politic la care ar contribui în bună măsură și mass-media („*Asta este atitudinea lor și într-un fel au dreptate, peste tot, la toate posturile TV, la toate emisiunile...media în general, ziarele sunt pline de politică, ajungi la un moment dat să te sature până peste cap, chiar dacă ai fi o persoană foarte interesată*” – Marius, 28 ani);
- opacitatea sistemului, mediul politic nu este accesibil („*nu vor să se implice pentru că și-au făcut impresia – și poate că e întemeiată – că nu au cum să aibă acces la viața asta și că ei sunt prea mici ca să poată face ceva, așa că mai bine să-și canalizeze energiile pe altceva...*” – Liviu, 20 ani);
- absența unor convingeri legate de o temă sau alta („*Cred că este legat și de faptul că avem tendința de a gândi pe termen scurt, pe termen lung nu avem opinii*” – Mihai, 29 ani).

3.4. PERSPECTIVELE DE VIITOR DUPĂ ABSOLVIREA FACULTĂȚII

„În momentul de față în România trebuie să profiți de șansele care ți se dau, să ai noroc. Poți să fi cel mai specializat, dacă nu ai norocul să fii la momentul potrivit și la locul potrivit este greu să faci ceva” (Oana, 22 ani).

Cei mai mulți dintre participanți lucrează sau au avut deja unele angajamente profesionale.

După absolvirea facultății foarte mulți și-ar dori să lucreze în sfera privată, în primul rând din rațiuni financiare și pentru condițiile mai bune de muncă, dar și pentru că: „în mediul public din România, în momentul actual, ierarhiile sunt blocate, se bazează foarte mult pe nepotism sau politică. Nu poți avansa, chiar dacă meriți sau dacă ești bun, mai degrabă cei de la conducere te vor considera o amenințare și vor încerca să scape de tine cu proxima ocazie” (Andrei, 19 ani); „Eu lucrez deja într-o instituție publică și nu îmi doresc să

mai lucrez din cauza influenței enorm de mare a politicianului în orice activitate”
(Cristina, 22 ani).

Idealul pentru unii dintre ei ar fi o organizație internațională sau o companie multinațională deoarece *„Companiile se adaptează, se mulează pe sistemul nostru, se mai fac avansările și pe alte criterii decât pe competență”* (Mihai, 29 ani).

Cei care doresc să lucreze în instituții publice consideră *„că poți să schimbi ceva dacă lucrezi în domeniul public, ai șansa, depinde cum profiți de ea”* (Bogdan, 24 ani); *„Eu rămân la stat, cu toate că fac foarte multe sacrificii, pentru că numai acolo pot să am puterea de a schimba ceva. În domeniul privat ești un simplu spectator, nu ești jucător”* (Marius, 28 ani).

De asemenea unii tineri au arătat că nu au o preferință anume pentru public sau privat dacă ar putea să lucreze în domeniul lor de competență și să aibă un salariu motivant: *„Dacă voi avea oportunitatea unui job bun în sectorul public voi accepta. Un job bun înseamnă pentru mine un job care să-mi ofere posibilitatea să fac lucrurile care intră în competența mea, pe care le-am dobândit deja și pe care le voi dobândi și desigur trebuie să fie bine plătit. Să asigure o decență financiară”* (Dan, 20 ani).

În opinia participanților, o carieră de succes presupune să lucrezi într-un domeniu care îți place și să ai un salariu cât mai bun. Mulți sunt de părere că în România îți trebuie mult noroc și în general o conjunctură favorabilă pentru că altminteri este mai greu să evoluezi pe baza meritelor tale și să fii tratat în mod corect. Ei sunt totodată conștienți că în percepția publică o carieră de succes înseamnă *„să ajungi undeva sus, unde să câștigi mulți bani făcând nu neapărat ceva care îți place”*:

„În momentul de față în România trebuie să profiți de șansele care ți se dau, să ai noroc. Poți să fii cel mai specializat, dacă nu ai norocul să fii la momentul potrivit și la locul potrivit este greu să faci ceva” (Oana, 22 ani).

„Depinde de carieră, poți să urmezi o carieră de succes și într-o companie multinațională. Într-o companie multinațională totul este diferit, acolo chiar se face treabă într-un mod profesionist și poți să faci carieră” (Liviu, 20 ani).